

Grupy spółgłoskowe w dialektach

Autor: Halina Karaś

{smoothgallery image=M891.jpg&title=Leksykon&caption=Uproszczenie wygłosowych grup spółgłoskowych -ść, -śń. Opracowała I. Stapor na podstawie: Dejna 25.} Grupy spółgłoskowe w dialektach ludowych podlegają przekształceniom dwojakiego rodzaju: jakościowym, wynikającym z przystosowania artykulacji sąsiadujących ze sobą, a więc upodobnieniom i rozpodobnieniom, czy przestawce (np. kt > tk), oraz ilościowym, czyli uproszczeniom, których rezultatem jest zanik jednej (lub kilku) spółgłosek. Zmiany te mogą zachodzić równocześnie. {smoothgallery image=M892.jpg&title=Leksykon&caption=Spłynięcie grup rs, rsz, rz, rz w ż / sz. Opracowała I. Stapor na podstawie: Dejna 28.} Najdalej posunięte uproszczenia cechują gwary Wielkopolski, szczególnie południowej i środkowej, także Krajną, np. szur = szczur, szyszy = szerszy, dzie = gdzie, dziżawa = dzierzawa. Na teren Małopolski sięga wymowa typu maźnie, gospodasztwie, leki = marźnie, gospodarstwo, lekki (czyli uproszczenie grupy r + spółgłoska szczelinowa lub podwojonego kk) oraz zanik spółgłosek wygłosowych w grupach ść, śń (także na Śląsku), np. jeś, nyś, pleś = jeść, nieść, pleść. {smoothgallery image=M893.gif&title=Leksykon&caption=Spłynięcie się kk w k; szsz w sz. Opracowała I. Stapor na podstawie: Dejna 29.} Powszechne na obszarze Małopolski i Wielkopolski są & rarr; upodobnienia i uproszczenia grupy strz, trz, drz (zob. Grupy spółgłoskowe strz, zdrz, trz, drz). Wiele gwar cechuje również uproszczenie grup ze spółgłoską ł (wymawianą jako u niezgłoskotwórcze), np. przed o: chopoka, gowa, pócienka, pólnianka = chłopaka, głowa, płocienka, płótnianka; między samogłoskami: miaa, lubiaam, woom = miała, lubiałam, wołam; w złożeniach z liczebnikiem pół-: pukoski = półkoski. {smoothgallery image=M894.gif&title=Leksykon&caption=Tylnojęzykowe n przed k, g. Oprac. A. Krawczyk-Wieczorek na podstawie: Dejna, Urbańczyk (mapa nosówek).} Szczególnie podatne na zmiany są grupy spółgłoskowe z ch (zob. Grupy spółgłoskowe z ch). Z drugiej strony grupa kt wykazuje prawie w całej Polsce skłonność do rozpodobnienia lub przestawki (zob. Grupa spółgłoskowa kt). Dialekty ludowe różnicuje też rozwój psł. grup *sr’, *zr’ (zob. Grupy spółgłoskowe kontynuujące psł. *sr’, *zr’). Różnice widoczne są także w wymowie grupy nk. W Wielkopolsce, części Śląska i Małopolsce spółgłoska n upodobniła się do następującej po niej spółgłoski tylnojęzykowej k i jest wymawiana jako n tylnojęzykowe, czyli tak jak w wyrazie bank (oznaczane tu jako K), np. sukieKka, sioKka, syKka. O dźwięcznym w po spółgłoskach bezdźwięcznych zob. Spółgłoski dźwięczne i bezdźwięczne. O zmianach w grupach spółgłoskowych w wyrazach zapożyczonych zob. Zapożyczenia leksykalne. O rozbijaniu grup spółgłoskowych przez wstawienie wtórnych samogłosek zob. Samogłoski wstawne.